

MAATSCH.
T. B. D.
GENEESK.

N^o.
1496.

654

C

11

116. 1496
~~584~~

~~111~~

062-7898

Bibliotheek Universiteit van Amsterdam

01 3290 2867

VERHANDELING
OVER DE
HONDS-DOLHEID,

BEVATTENDE:

Eenige eenvoudige Aanmerkingen over de eerste algemeene of oorspronkelijke oorzaak der Hondsdolheid of Watervrees, welke, wanneer door Proefnemingen bevestigd, zoude kunnen verstrekken, om voor een gedeelte, zoo niet in het geheel, voor te komen, dat het geslacht der Honden, zo menigvuldig, als gewoonlijk van deze vreeslijke vergiftige kwaal aangetast wierde.

voorgesteld tot nut van het-Menschdom.

NEVENS EEN NASCHRIFT,

Waarin mede gedeelt word een Middel, alhoewel zeer eenvoudig in zijn voorkomen, egter Proefondervindelijk, onfeilbaar bevonden, tegen de geduchte gevolgen der Dolle-Hondsbeet;

D O O R

ANDREAS JULIUS AUGUSTUS LOOFF,
Medicinæ Doctor te Rotterdam.

Te ROTTERDAM,
B I J J . M ' E I J E R ,
MDCCLXXXIII.

NEDERL. MAATSCHAPPIJ
TER BESCH. DER
GENEESKUNST.

*No Man was ever so Completely Skill'd in the
Conduct of life, as not to receive new information
from Age and Experience; insomuch that we find
our selves really ignorant of what we thought we
understood, and see cause to reject, what we fancied
our truest interest.*

Motto above the 544th paper of the
Spectator of Rich'd. Steele, Volume vii.
London 1753.

I N L E I D I N G.

Dat tot nog toe geen voldoende middelen uitgevonden zijn om de waare algemene oorzaak der Hondsdolheid uit te vinden, ten einde derzelver verschriklijke gevolgen voor te komen, en dit den aandagt der Geleerden tot zig getrokken heeft; blijkt zeer duidelijk wanneer men zijn aandagt vestigt op de volgende gewichtige vragen tweedemaal door de Leden der Sociteit van konsten en wetenschappen tot Utrecht, voorgesteld, te weten:

„ In de algemene Vergadering der konsten en
 „ wetenschappen tot Utrecht, welke gehouden
 „ is den laatste Woensdag in April 1793, binnen
 „ Utrecht, deed de President verslag, dat
 „ onder andere vragen voorgesteld 1787 om
 „ beantwoort te worden voor of op den eersten
 „ October 1789, mede op den vraag van den
 „ aart en uitwerking van het dolderhonds vergif
 „ gift en de allergegeschikste middelen om der-
 „ zelfde gevolgen voor te komen of weg te nemen,
 „ geen antwoord ontvangen was. Besloot
 „ de Vergadering hierop, deze vraag ten tweedemaal
 „ maal voor te stellen, met de aanbieding van

„ een dubbelden eeren prijs, bestaande in festig
 „ dukaten of een medaille terzelve waarde om
 „ te beantwoorden voor of op den eersten Octo-
 „ ber 1792, waarover men uitspraak zal doen
 „ in de Maand April, 1793. (a)

Zonder te willen ondernemen geheel en al te-
 gen te spreken de algemeene denkbeelden der
 Geleerde Mannen in de Geneeskunde over de
 eerste algemeene oorzaak der hondsdoelheid, of
 mij zelve te vleijen, dat ik hierin beter slagen
 zal, onderneme egter deze mijne volgende aan-
 merkingen aan het algemeen voor te dragen, in
 het aangename vooruitzigt, dat zo dezelve niet
 in hun geheel voldoende bevonden worden, eg-
 ter voor een gedeelte aan voorgemelde vraag mo-
 gen beantwoorden.

Geen andere beloning daar voor begerende,
 dan enig nut, zo mogelijk aan mijn Evenmensch
 te mogen toebrengen, en dat dezelve, met die
 genegendheid en bescheidenheid mogen aange-
 nomen worden, waarmede dezelve aan den on-
 partijdigen Lezer aanbiede, onder de volgende
 Zinspreuk van PALINGENIUS:

„ *Prodesse tenemur omnibus, at nostris potius.*
 „ *Natura creavit nos, non ut solum nobis, nostris-*
 „ *que*

(a) Konst- en Letterbode voor meer en min geoefenden,
 by *Plaat en Looijs* te Haarlem, 1790, No. 99.

„ *que propinquis. Ast aliis etiam, quam possi-*
 „ *mus emolumento simus.*

dat is :

Wij zijn gehouden aan alle wel te doen, dog voor ons zelve in de eerste plaats. De natuur heeft ons geschapen, niet om reden, dat alleen voor ons zelve en naastbestaanden zouden zorgen, maar ook, dat wij aan anderen, zoo veel mogelijk, zouden nuttig zijn.

Ter meerder aanbeveling van mijne volgende Verhandeling, zal den goedgunstigen Lezer mer mij 't niet ongepast oordeelen, dat voordrage de uitmuntende gedagten van Dr. BLAIR, over de voortteeling zoo wel in 't Engelsch als in het Hollandsch.

„ *When Almighty God says Dr. BLAIR crea-*
 „ *ted the World, he so ordered and disposed of the*
 „ *materies mundi, that every thing produced from*
 „ *it should continue so long as the World should*
 „ *stand. Not that the same individual species*
 „ *should always remain; for they were in process*
 „ *of time to perish, decay, and return to the*
 „ *Earth from whence they came; but that every*
 „ *like should produce its like; every species pro-*
 „ *duce its own Kind, to prevent a final destruction*
 „ *of the species, or the necessity of a new creation.*
 „ *For which end he laid down certain regulations,*
 „ *bij which each species was to be propagated,*
 „ *preserved and supported, till in order and course*

„ of time , they were to be removed hence ; for
 „ without that , those very beings , which were
 „ created at first , must have continued to a final
 „ dissolution of all things ; which Almighty God
 „ of his infinite wisdom , did not think fit. But
 „ that he might still the more manifest his omnipotence ,
 „ he set all the engines of his Providence to
 „ work , by which one effect was to produce another ,
 „ by means of certain laws or rules , laid
 „ down for the propagation , maintenance and
 „ support of all created beings. This his divine
 „ Providence is called nature , and these regulations
 „ are called the laws or rules of nature , by which
 „ it ever operates in its ordinary course ; and what
 „ ever recedes from that , is said to be preternatural
 „ miraculous or monstrous. (b)

Dat is:

„ Wanneer den Almachtigen God , zegt Dr.
 „ BLAIR de waereld schiep , ordineerde en be-
 „ schikte hy in diervoegen over de stoffe der waereld ,
 „ dat yder ding , daar van voortgebragt ,
 „ zoude in wezen blyven zo lang de waereld
 „ stond. Niet dat iijgelyk zelfde soort altoos
 „ zoude blyven , want zij moesten in vervolg van
 „ tijd verlooren gaan , verwelken en wederkeeren
 tot

(b) New and complete Dictionary of Arts and Sciences
 by a Societij of Gentlemen , vol. II pag. 1406. London 1753.

I N L E I D I N G.

7

„ tot de aerde van waar zij voortgekomen was-
 „ ren maar dat ijders gelijke zijns gelijke zoude
 „ voortbrengen , ijder zoort zijn eigen geslagt
 „ zoude voortbrengen om voor te komen een ge-
 „ hele verdelging van het geslagt, of dat 'er nood-
 „ wendig een nieuwe schepping zoude moeten
 „ plaats hebben; stelde Hij ten dien einde zekere
 „ regelingen daar, bij de welke ijder zoort moeste
 „ voortgebragt, bewaard en onderhouden worden,
 „ tot dien tijd, dat zij volgens de bestemming en
 „ in verloop van tijd van hier moesten verplaatst
 „ worden, want zonder dat, zouden die zelfde
 „ wezens, welke in het eerst geschapen waaren,
 „ eindelijk tot een volkomen ontbinding van alle
 „ zaken gekomen zijn; het welk den Almachtig-
 „ gen God volgens zijn oneindige wijsheid niet
 „ geschikt oordeelde. — Maer om zijn Almagt
 „ nog meer bekend te maken, stelde hij alle ver-
 „ mogens van zijne voorzienigheid in 't werk,
 „ door de welke het eene gewrogte het andere
 „ moeste voortbrengen, door middel van zekere
 „ wetten of regelen daargesteld tot de voorttee-
 „ ling, onderhouding en onderstand van alle ge-
 „ schapene wezens. Deze zijne Goddelijke
 „ voorzienigheid, word genaamd de natuur,
 „ door welke dezelve altoos werkt in deszelfs ge-
 „ woonen loop, en al het gene daar van afwijkt,
 „ zegt men, boven de natuur, wonderwerkend
 „ of wanstaltig te zijn. ”

Den geëerden Lezer niet verder willende ophouden met deze mijne inleiding, ga over tot de verhandeling zelve, welk nogmaals aan een goedgegunstig en onpartijdig oordeel aanbevele.

Stands omte noch niet
 seizoen te bereijten
 nogmaals te bereijden

VERHANDELING

OVER DE

HONDS-DOLHEID

ENZ.

Aangezien het blijkt, door de benaming van honds-dolheid, *Rabies canina*, welke door alle Geneeskundige Autheuren aan deze vreeslijke en gevaarlijke ziekte gegeven word, dat niet tegenstaande alle soorten van dieren van dezelve kunnen aangetast worden, andere dieren, ja zelf den mensch besmetten kunnen, het geslacht der honden het meest aan deze ziekte onderhevig is zonder voorgaande besmetting; en daar er geen zekere middelen tot nog toe uitgevonden zyn, om voor te komen dat deze ziekte de honden meer dan andere dieren eigen is, en dezelve menigvuldiger aantast, dunkt mij, dat men natuurlijk besluiten moet, dat een bijzonder reden tot dit verwonderlijk verschijnsel aanleiding moet geven. Daar de honden in het algemeen, boven alle an-

10 VERHANDELING

dere dieren, dewelke geschapen en bestemd zijn tot verschillende diensten voor den mensch, uitmunten, om nuttig te zijn aan hunne Heeren en Meesters, enige om derzelver personen te beveiligen, om hunne huizen en eigendommen te bewaaren, andere om ter Jagt te gebruiken in hunne verschillende betrekkingen, andere wederom voor gezelligheid en vermaak alleen.

Daar zij in het algemeen de gezelligste dieren zijn met den mensch, de getrouwste en vriendlijkste voor hunne meesters; uit hun eigenaart zeer zelden quaadaartig tegen den mensch, ten zij daer toe aangezet, zo zoude het volgens mijn gedachten geheel tegenstrijdig zijn tegen de gezonde redenen en Godsdienst, om zig te verbeelden, dat de vriendelijke voorzienigheid, dit soort van dieren in het bijzonder, zoude geschapen hebben met die schadelijke en gevaarlijke hoedanigheid, om boven alle andere dieren, meerder onderhevig te zijn om dol te worden, andere dieren daar mede te kunnen besmetten, ja zelf den mensch in dit smertlijk ach en wee te brengen; daar deze ziekte zo vreeslijk is, dat nog mensch nog dier, wanneer deze ziekte tot een hoge trap denzelve aangetast heeft, van een aller elendigst einde kan bevrijd worden.

Dus indien dit waar was, hoe noodlottig voor den mensch! verre daar van waarde Lezer! dat ik mij zulks zoude voorstellen.

Neen

Neen meerder waarschijnlijk komt het mij voor, dat men de oorzaak daar van toeschrijve aan de verkeerde en onwettige handelwijze welke de menschen in het algemeen met deze dieren houden in het bijzonder. — Ik meen in na te houden een veel groter getal van honden van het manlijk, in vergelijking van die van het vrouwlijk geslacht: aangezien geenzints twijffele of, als wij in staat waren een balance rekening op te maken tusschen het aanwezig getal van honden in tegenstelling van de teeven zouden bevinden zes en meer honden tegen eene teev, en nog groter verschil zouden wij bevinden in dezen onder de jagt honden in het algemeen: om reden, dat wanneer de teeven tot rijpheid gekomen, in de beste kragt van hun leven, en dus het geschiktst voor hunne verschillende diensten in dezen zijn, in verschillende omstandigheden natuurlijk komen, door welke zij ongeschikt worden voor de Jagt.

Eerstelijk. Wanneer zij loops zijn, worden zij nagelopen door honden van het manlijk geslacht, dus lastig voor hunne meesters, wanneer niet gedekt ter behoorlijker tijd worden zij droefgeestig, en dus ongeschikt voor hunne dienst.

Ten tweeden. Wanneer bevrugt en enigen tijd in hunne dragt gevordert, worden zij loom, traag, ongemaklijk, genegen om ten hunne gemak overal neder te leggen om te rusten enz. het welk hun dus in dit tijdperk mede ongeschikt maakt

12 VERHANDELING

maakt voor het oogmerk waarom zij van hunne meesters gehouden worden. *to nem orb*

En ten derden. Wanneer zij hunne jongen geworpen hebben, kunnen zij van weinig of geen dienst zijn, als dan, volgens de wet der natuur verbonden om hunne jongen te voeden en op te pasfen.

Om bovengemelde redenen dan, is het dat men in het algemeen het grootste getal pas geborene teeven van kant maakt, en die van het manlijk geslacht in het leven houdt. Alhoewel de gewoonte om zulks te doen, om bovengemelde ongemakken voor te komen, de overhand genomen heeft, heeft men egter na mijn gedachten geen genoegzaame agt geslagen op de kwade gevolgen, welke uit deze verkeerde handelwijze zoude kunnen voortkomen; en daarom komt het mij zeer vreemd voor, dat, voor zo verre mij bewust is, geen een Geneeskundige Schrijver (voor den jaare 1781 dan (c) op deze manier van handelwijze, tegenstrij-

(c) Dan mijn Vader Zaliger den Heer PHILIPPUS JOHANNES LOOF, in leven *Medicina Doctor in Groningen*, welke zijne Aanmerkingen over de Hondsdolheid in den zelve Jaare medegedeelt heeft aan het Geneeskundig Genootschap, onder de zinspreuk *Servandis Civibus*, te Amsterdam, om te dienen tot aanleiding van eenige nuttige proefnemingen daaromtrent, op dat uit dezelve, zekere gevolgen ten algemeene nutte zoude kunnen getrokken worden: te vinden in deszelfs

strijdig tegen eene der eerste wetten der natuur (welke God uit zijn oneindige Genade en met een allerwijst oogmerk bepaald heeft, ten tijde wanneer Hij de Waereld en het gehele Heir van levendige schepzelen schiep) zijn aanmerking gemaakt heeft; want ten tijde, dat God de dieren schiep, zeggende hij dezelve, en zeide vermenigvuldige en vervuld de aarde. — Hij schiep hun man en wijf. En het welk aanmerklijk is, wanneer de waereld langer dan anderhalve Eeuw gestaan had, en al dat leven ontvangen had op de aarde zoude verdelgt worden en vergaan door de zondvloed, zo wel menschen als beesten en vogelen; beval God, ingevolge hun zaad niet zoude verlooren gaan, aan Noach, om tot zig te nemen in de Arke van ijder geslagt van dieren een gelijk getal van het manlijk en vrouwlijke geslagt. (d)

En dus komt het mij voor, dat het een bepaalde wet der natuur is, dat ten naasten bij een even

zelfs zevende deel Pag. 547 &c. uitgegeven bij PETRUS CONRADI te Amsterdam 1782.

En daar voor zo verre mij bekend is, men geen acht, op aangewezen aanmerkingen van mijn Vader, geslagen heeft, heeft mij ter ter meerder aanmoediging gestrekt om deze mijne verhandeling ter dezer gelegenheld uit te geven, en voor ijder verkrijgbaar te maken.

(d) Ziet Genees. Cap. 7. vers 2 en 3:

14 VERHANDELING

evenredig getal van het manlijk en vrouwlijk geslacht van alle levendige schepzelen zoude plaats hebben, zoo lang de waereld stond.

Niet buiten reden blijkt het dus aan mij, dat wij mede aan deeze hooge wet gehouden zijn, ons te onderwerpen, en dat het aan den mensch, onder wat voorwendzel hij ook moge voordragen van het gezag, dat hij zig verbeeld over de dieren te hebben en met dezelve te mogen handelen na zijn welgevallen, niet toegestaan is, om op zodanige wijze als thans geschied, het evenwigt tusfchen het manlijk en vrouwlijk geslacht te verminken; niet tegenstaande is men gewoon op zodanige wijze met deze soort van dieren te handelen. Wat kwade gevolgen deze ongeoorloofde manier van handelwijze voortbrengen kan zal zeer waarschijnlijk kunnen betoogd worden, wanneer wij in aanmerking nemen de algemene omstandigheden, waar van de Geleerdste mannen in de Geneeskunde gezegt hebben, dat het tijdelijk leven en de gezondheid afhangt.

Aangaande het dierlijk of tijdelijk leven en gezondheid, staat een ijder dier op een gelijke voet met den mensch, en dus hangt hun leven en gezondheid van dezelve omstandigheden af, waar van het leven en de gezondheid van den mensch afhangt. Tew. de onsterflijke BOERHAAVE zegt, in zijn Prolegomena. Cap. I § I. van zijne tractatus de viribus medicamentorum. „ *Corpora*
„ *nostra*

„ *nostræ duabus constant partibus, scilicet solidis &*
 „ *fluidis*; dat is: onze lichamen bestaan uit twee
 „ deelen; te w. vaste en vloeibare. §. 2. *Solida*
 „ *continent in se fluida, suntque ita inter se unita,*
 „ *ut nulla pars assignari queat, cujus cum reli-*
 „ *quis connexio vel immediata vel mediata demon-*
 „ *strari-nequeat &c.*” dat is: „De vaste deelen hou-
 „ den in zig de vloeibare, en zijn op zodanige
 „ wijze onder elkander verenigt, dat 'er geen een
 „ deel kan aangewezen worden, welke niet, het
 „ zij middelijk of onmiddelijk met alle de andere
 „ deelen zamenhang heeft enz. § 6 „*Omnes corporis*
 „ *canales certa quædam liquida continent, modo*
 „ *bene se habeat corpus; cum ergo canales inter se*
 „ *communicent, liquida quoque inter se communi-*
 „ *care necesse est: hinc agitatio, quæ in una liqui-*
 „ *dorum parte excitatur, reliquis omnibus commu-*
 „ *nicari potest.*” dat is: „ Alle de buisen des lic-
 „ haams bevatten in zig hunne zekere of bepaal-
 „ de vogten, ingevalle het lichaam in een gezon-
 „ de staat is; aangezien alle de buisen des lic-
 „ haams onderling gemeenschap hebben, volgt
 „ noodwendig daaruit dat de vogten onder elkan-
 „ deren gemeenschap hebben; en dus wanneer
 „ 'er een agitatie of versnelde beweging in een
 „ gedeelte der vogten verwekt word, dat dezel-
 „ ve aan alle de overige vogten kan medegedeelt
 „ worden.

§ 8. Zegt BOERHAAVE *Quamdiu liquida*
 „ *intra canales regulariter moventur, tam diu sa-*
 „ *nus est homo; quandocunque vero motus ille ir-*
 „ *regularis est, vel in aliqua parte cessat, ægro-*
 „ *tat homo; si autem omnino et omnibus in par-*
 „ *tibus cessat motus, mors Sequitur.*” dat is:
 „ zo lang de vogten regelmatig bewogen worden
 „ zo lang is den mensch gezond; dog wanneer
 „ deze beweging onregelmatig word, of in eenig
 „ gedeelte ophoud, is den mensch ziek; dog
 „ wanneer deze beweging geheel en al en in alle
 „ deelen ophoud, is de doodt het gevolg.” § 9.
 „ *sanitas itaque consistit in æquabili motu fluidorum*
 „ *in omni parte. Fluida dicuntur æqualiter*
 „ *moveri cum majorem impetum non faciant in*
 „ *unam quam in alteram partem; resistantia soli-*
 „ *dorum æqualis dicitur cum aqualiter premant*
 „ *liquida in omni parte, adeo ut inde sit nul-*
 „ *lus doloris sensus.*” dat is: „ De Gezond-
 „ heid dus bestaat in een gelijkmatige beweging
 „ der vloeibare deelen gepaart met een evenredi-
 „ ge tegenstand der vaste deelen. De vogten,
 „ zegt men, regelmatig bewogen te worden, als
 „ dezelve geen groter aandrang maken op het
 „ eene dan een andere deel; de tegenstand der
 „ vaste deelen word evenredig genaamd, wan-
 „ neer dezelve het regelmatige drukking uitoeff-
 „ fenen op de vogten in alle deelen, op zodanig
 „ een wijze, dat geen gevoel van smarte bespeurt
 „ word.

Cap.

Cap. 2. § 1. zegt BOERHAAVE. „ *Ex ante*
 „ *dictis patet morbosum esse illum sive solidorum*
 „ *sive fluidorum statum, in quo quacunq; de cau-*
 „ *sa aequalis ille motus quolibet in loco turbatur,*
 „ *impeditur vel sistitur; mors vero dicitur cum*
 „ *motus ille ubique cessat.* „ §. 2. *Mederi ergo est*
 „ *tollere de corpore morbum i. e. causas aequalem*
 „ *motum sive transfluxum impediētes semovere et*
 „ *expellere.* dat is: uit het gene te voren gezegt
 „ is, blijkt het, dat de staat der vaste en vloeibare
 „ deelen ziekelijk word, in welke, wat de oor-
 „ zaak ook moge zijn, deze regelmatige bewe-
 „ wing, in wat deel ook verhindert word,
 „ maar men noemt het den doot, wanneer deze
 „ beweging in alle deelen ophoud. Daarom te
 „ genezen bestaat in een ziekte van het lichaam
 „ weg te nemen, dit is de oorzaaken, welke deze
 „ regelmatige beweging of doorgvlietig verhin-
 „ dert, uit den weg te ruimen of uit te drijven. —
 „ GALENUS bepaalt de gezondheid op volgen-
 „ de wijze „ *Perfekte sanus nemo dici potest, sed*
 „ *sani dicuntur, qui nulla corporis parte dolent,*
 „ *et ad vitae munera baudquaquam sunt impe-*
 „ *diti*” dat is: „ volmaakt gezond kan geen
 „ mensch genaamd worden, dog die worden voor
 „ gezond geacht, welke geen smarte in eenig deel
 „ van het lichaam gevoelen, en eenigermaten in
 „ hunne levens verrigtingen belet worden.
 „ Omtrent ziekte zegt BOERHAAVE, in zijne

„ *Aphorismi de cognoscendis et curandis morbis*
 „ § 1 *Omnis humani corporis conditio, quæ actio-*
 „ *nes vitales, naturales, vel et animales, lædit,*
 „ *morbis vocatur.* d. i.: ijder staat des lichaams,
 „ waar in de levens, natuurlijke of dierlijke ver-
 „ rigtingen verhindert worden, word ziekte ge-
 „ naamd.”

Omtrent de vogten des lichaams zegt BOER-
 HAAVE. in zijne *tractatus de viribus medicamen-*
torum, alwaar hij over den aart van onze vogten
 handelt. „ *Omnes qui sunt in corpore nostro liquo-*
 „ *res, originem ducunt a sanguine; antequam na-*
 „ *turam itaque illorum intelligamus, hujusce na-*
 „ *tura prius est investiganda: sensu percipimus*
 „ *sanguinem in omnibus animalibus, hominibus,*
 „ *quadrupedibus, piscibus, volatilibus, reptilibus*
 „ *eundem esse etc.*

d. i. „ Alle vogten, welke in ons lichaam ge-
 „ vonden worden, hebben hun oorsprong van het
 „ bloed, daarom voor en aler wij met derzelver
 „ aart kunnen bekend worden, moeten wij des-
 „ zelfs aart vooraf onderzoeken; door onze zin-
 „ tuigen worden wij gewaar, dat het bloed in alle
 „ dieren, menschen, viervoetige dieren, vis-
 „ schen, vogelen en kruipende dieren even gelijk
 „ is etc.”

Dat het bloed, het levensvugt is in alle die-
 ren, bevestigt de dagelijkse ondervinding, want als
 wij het bloed van eenig dier, hoe ook genaamd,
 weg-

ncemen, benemen wij hem het leven, en dat dier moet noodwendig sterven, en in dezen maniere hangt het leven van alle dieren, even als van den mensch, van dezelve voorwaarde af. — volgens het gene gemeld hebbe, zo als ik meen, steunende op de gezonde reden, omtrent de omstandigheden of vereischtens waar van het leven en de gezondheid van alle dieren afhangen, mogen wij met reden besluiten, dat als eenig vogt, waar ook, het welk in mensch of dier gevonden word van zijn natuurlijke staat afwijkt, door de vereeniging welke alle de vaste en vloeibare deelen onderling met elkanderen hebben, de andere vogten besmer ten kan, en dus een ziekte veroorzaaken volgens een bijzondere aart, van welke uitwerking dezelve ook moge zijn, voor zo verre dezelve afwijkt van zijne natuurlijke staat, volgens het gene GALENUS zegt over de ziek tens te weeten. „*cujus*. „*que morbi tanta magnitudo est, quantum a naturali statu recedit, quantum vero recedat, is solus* „*novit, qui naturalem habitum ad amussim tenuerit*” dat is: „De grote van ijder ziekte is evenredig aan de afwijking van de natuurlijke staat; „maar in hoe verre dezelve van zijn natuurlijke staat afwijkt, kan die gene alleen weten, welke „in agt genomen heeft het evenwigt, welke ’er „vereischt word tot de natuurlijke gesteldheid.”

Om het leven en de gezondheid regelmatig te behouden, word na mijn gevoelen vereischt, dat

in aanmerking nemen de verschillende omftandigheden of ftaaten, waar onder volgens de Goddelijke wet der natuur, zo wel alle dieren als den mensch, in hunne verschillende trap des ouderdoms, gebragt worden.

In de eerste ftaat, de tedere kindsheid, wanneer zij nog niet voor zig zelven kunnen zorgen, zijn de dieren genoegzaam alle van eene geaartheid, bijna geen blijken gevende van wat geflagt dat zij zijn.

In de tweede ftaat, wat verder gevordert in hun levenstijd, worden zij fterker en tekenen van wat soort van geflagt zij voortgekomen zijn.

In de derde ftaat volwasfen, wanneer zij op hun fterkst en gefchikt of bekwaam zijn tot de voortteeling, zijn dezelve, ijder na hunne aart, alle even ijverig, om hun geflagt voor te planten volgens de hoogfte wet der natuur, welke God, den Schepper des Hemels en der Aarde, ten dien einde gegeven heeft, dat alle levendige fchepzelen in een regelmatige order hun geflagt zouden aanhouden voort te planten.

In de vierde ftaat zijn zij boven de magt om hun geflagt voort te planten, en dus onvrugbaar geworden, dan leven zij ftill heenen, wanneer zij niet door andere omftandigheden in hunne gezondheid geftoord of door andere toevallen aangedaan worden, zo lang hun leven en gezondheid hun zulks toelaaten, volgens de grondwetten der natuur. —

Zon-

Zonder verder uit te weiden, als menende bijgebragt te hebben, het gene nodig oordeelde, om een algemeen denkbeeld te geven van het gene vereischt word tot het leven en gezondheid van de dieren, zo wel als van den mensch; om mijne stelling omtrent de eerste algemene oorzaak der honds-dolheid meerder kragt bij te zetten, merk ik aan betrekkelijk het honden geslacht, in honderde staat, gekomen zijnde, wanneer deze dieren in hunne volle kragt en geschikt zijn om hun geslacht voort te planten, dat dan het zaad in de man ter behoorlijkertijd afgescheiden word door dewerktuigen daar toe geschikt. In het wijf is dan de baarmoeder geschikt te ontvangen, en bevrugt zijnde in hunne baarmoeder de jongen te voeden en te houden tot zo lange, dat dezelve geschikt zijn om in de waereld te verschijnen.

Wij zien in het geslagt der honden, even zo als in alle andere dieren, hoe driftig en begerig zij zijn op gezette tijden om te paaren, ten einde hun geslagt, volgens Gods bevel, regelmatig voort te planten. En hiertoe ben ik van gedachten, dat niemand mij zal kunnen tegenspreken, vereischt te worden een evenredig getal van honden van het vrouwlijk geslagt tegen dien van het manlijk geslagt, en geloof voorzeker, als een ijder de moeite wilde nemen optemerken, wanneer er een teef, aan hem toebehorende jongen geworpen had, hoe veel van ijder geslagt geboren waaren en zulks

een groot getal van onderzoekeren gedaan wierd, dat men bevinden zoude, dat de balance of evenredig getal der geborene honden tusfchen het manlijk en vrouwelijk geflacht bijna gelijk zoude zijn aan die van alle andere dieren; ja zelf van de menfchen. Maar om tot ons beftek weder te keeren; als wij de natuurlijke historie der dieren, aan wien den Almachtigen even zo, als aan den Mensch het leven gegeven heeft, met enige opmerkzaamheid inzien, zullen en moeten wij ten uiterften verbaest ftaan, hoe verwonderlijk de ouden voor hunne jongen, wanneer pas geboren, zorg dragen, om dezelve te voeden, te befchermen en op te passen zo lang niet inftaat zijn, om voor hun zelve te kunnen zorgen; indien wij de hushouding der dieren in dit opzigt met een opmerkzaam oog nagaan willen, zullen wij, na behoorlijke befchouwing geredelijk moeten toeftemmen, dat wij de dieren geenzints aanmerken moeten als eenvoudige machines of werktuigen, waarmede den mensch bevoegt is te doen, wat hem behaagt, en dat de dieren volgens de wet der natuur in dezen even dezelfde rang met ons bekleden, om in een behoorlijke evenredigheid van het manlijk en vrouwelijk geflagt te blijven, gefchikt tot een regelmatige voortplanting en behoudenis van hun geflagt, zo lang de waereld ftaat.

Om mijn gevoelen meerder geloof bij te zetten gelieve den goedgunftigen leezer met mij agt te ftaan

flaan op het gene wij dagelijks genoegzaam zien gebeuren, om reden dat het getal der honden verre overtreft die der teeven.

Te weten. Wanneer 'er een loopfche teef is, zien wij een menigte honden met de grootfte drift haar navolgen; hoe dat zij, om hun oogmerk te bereiken, op elkanderen aanvallen, kwaadaartig worden en hevig bijten; hoe verre de honden, anders getrouw aan hunne huizen, van dezelve zig verwijderen, wanneer zij door de lugt gewaar worden, waar een loopfche teef zig ophoud; wij zien hun dikwils een ijder agter navolgen, welke zodanig een teef geftreeld heeft. — wat een bijzondere ondergefchiktheid zij hebben voor de wijfjes van hun geflagt, dat zij dezelve nooit eenig leed doen, veel min bijten, hoe zeer ook door hun getergd, en zulks nimmer doen; dan wanneer tot een hogere trap van razernij gekomen of geheel van hun verftand berooft. Voorzeker ftrekt zulks tot een groot bewijs, dat hun natuurlijk inftinct of ingefchapen aart zeer fterk moet zijn tot de voortteeling; en dat het zeer lastig moet zyn voor hun, van dikwils geen wedergade te kunnen vinden, zien wij zeer duidelyk, wanneer wij aanmerken, dat wanneer zij zeer zaadryk zijn en daar door driftig geworden, wat voor middelen zij al niet aanwenden, om zig van het zelve te ontlasten, door hunne voorfte pooten om een paal of iets anders te flaan, om daar door een wrijving aan hunne roede

te weeg te brengen, om zig van het gene hun lastig en pijnlijk word te ontlasten; en ik heb dikwils gezien, wanneer in dit hun bedrijf verhindert, zij zeer kwaadaartig en zelf in drift kunnen vervoerd worden om op hun eigen meester aan te vallen, waar door het blijkt, dat zij op die tijd buiten hun natuurlijke kennis geraken, als niet hebbende het gewoone ontzag voor hunne meester, en dus een groote verhittende aanzetting in dit deel moet plaats hebben. — Met overvloed van zaadvogt voorzien zijnde, bereid in de werktuiglijke deelen daartoe geschikt, om ter behoorlijker tijd ontlast te worden, ten oogmerk van een regelmatige voortteeling, geeft het zaadvogt niet van zijne natuurlijke staat afgeweken een aangenaam gevoel aan het dier en een natuurlijke aanzetting tot de voortteeling, waar toe God hem geschikt heeft. Aangezien het mannelijke geslacht der honden, veelvuldig buiten gelegendheid is om te kunnen paaren, verblijft het zaadvogt, als dan, langer in zijn bewaarplaats, dan met de natuur overeenkomstig is, en als dan kan het zelve ontaarten, scherp, rotagtig en dus geheel tegenstrijdig aan zijn natuurlijke gesteldheid worden, en daar alle de buizen des lichaams met elkanderen vereniging hebben, het welk dus ook plaats heeft onder de vogten, kunnen wij ons ook met zekerheid voorstellen, dat, wanneer 't zaadvogt van zijn natuurlijke staat afgeweken en in een hooge trap ontaard

is geworden, alle andere vogten besmetten en het gehele lichaams gestel in wanorder brengen kan, en dus veroorzaaken zeer gevaarlijke gevolgen, ja zelf niet onwaarschijnlijk, de honds-dolligheid of watervrees, wanneer het bloed op een verregaande wijze met dit gift besmet is geworden.

Dat de honden en ook andere dieren, zeer verhit zijnde te rug gehouden in hunne natuurlijke drift te voldoen, zo razend kunnen worden, dat hun beet gevaarlijk zij en zelfs de gevolgen van deze allervreeslijkste kwaal kan aanbrengen, zoude men bij verscheidene Geneeskundigen vermeld kunnen vinden. — Tot verdere verzekering van mijn stelling, zal mijn eigen ervaarenis omtrent de Hondsdolheid voordragen.

Wanneer veele Jaaren geleden in de Wildervank woonde, een zeer aangenaam en volkrijk Dorp omtrent zes uren van Groningen, met brede vaarten voorzien en zeer gelegen voor de Jagt, aangezien daar veel wild zig ophoud in de hooge veenen; en dus worden daar veel Jacht honden nagehouden, dog ook verre de meeste van het manlijk geslagt. — Hoorden wij daar meest alle Jaaren van Dolle-honden, en voor zo verre mij bewust is en wij hebben kunnen naspooren, bevonden wij altoos, dat de eerste hond welke men dol gezien had, een hond van het manlijk geslacht en wel een Jagt Hond was, dus van die soort welke het minst bevreest zijn om het water te na-

deren, en daarom konde men in dit geval de oorzaak der Hondsdolheid niet aan gebrek van water toeschrijven, ook hebben wij niet kunnen bemerken, dat 'er meer honden in heetere dan koel-dere Zomers dol wierden, nog ook niet kunnen gewaar worden, dat 'er meer honden dol wierden in hooge en droge plaatsen, waar menigmaal gebrek aan water was, dan in die plaatsen, alwaar veel water, zo als hier ter plaats voor handen was: ook kan men volgens mijn gedagten de eerste oorspronkelijke oorzaak dezer ziekte niet toeschrijven aan al te groote hette, daar men de honden in het midden van den zomer genegen ziet, om te loopen, te speelen en neder te leggen in de grootste hette der zonne en hun daarbij geen de minste ongemak zien lijden: ook weet niet, dat men in die plaatsen aan de honden verrot vleesch gaf te eten. — Dog egter zij het verre van mij, dat vermetel genoeg zoude zijn om geheel en al te verwerpen, dat het eten van rotzig vleesch, gebrek aan water of zeer heete luchtsgesteldheid geen oorzaak tot de honds-dolheid zoude kunnen zijn; geloof ik egter voor mij, dat zulks zeer zeldzaam plaats heeft, en om die redenen bovengemeld komt het mij meer waarschijnlijk voor, dat de eerste oorspronkelijke oorzaak der honds-dolheid in het algemeen toegeschreven worde aan het meerder getal van honden van het manlijk in vergelijking van die van het vrouwlijk geslacht, en nog te meer

meerder daar in het algemeen de ritzigste honden het meest onderhevig zijn om dol te worden.

Om mijne voorgedragen gedagten omtrent de meeste waarfchijnlijke oorzaak der honds-dolheid aan den Lezer duidelijker te doen blijken, en het gewigt van onze zaak meer aan te dringen, neme ter dezer plaats de vrijheid een proeve daar van mede te deelen, uit de aanmerkingen van mijn vader zaliger in bovengemelde deel *Servandis civibus* Pag. 552. te vinden, alwaarden Autheur zig dus uitdrukt. —

„ Dog om dit mijn denkbeeld aangaande de oorzaken der honds-dolheid klaarder te doen zien, en door de ondervinding eenigermaten als het ware aan te toonen, zo zij het mij geoorloofd te verhalen, dat ik, in het jaar 1770, een klein Engelsche windhondje had, het welk zeer fraai was, maar ook geheel geen wedergade vond in het landschap alwaar ik woonde en aldus ook geene gelegendheid had om te paaren.

„ Ik had dikwijls in dit dier een allersterksten *Stimulus venereus* opgemerkt. Maar wat gebeurt? In de maand Junij op een morgen niet kwaads van dit vriendlijk en menschlievend dier vermoedende, wierd mijn zoon, toen 14 jaaren oud, van hem gebeten in een zijner vingeren, bij gelegendheid, dat hij de hond verjaagen wilde van een bord met eeten, dat voor de katten geschikt was.

De

„ De wonde bloedde vrij sterk, en ik verbond
 „ het alleen met een linnen doekje, als geen ver-
 „ moeden hebbende van eenig kwaad. Hij toonde
 „ ook den gehelen dag geen tekens van dolligheid;
 „ at en dronk, alleenlyk maakte hij dikwijls een
 „ vreemd geluid als of hij niesde. Maar tegens
 „ den avond viel hij aan op een der katten en
 „ beet haar hevig en kort daar na beet hij ook de
 „ tweede, welke ik mij herinnerde, dat hij daags
 „ te vooren besprongen had, als of hij een teef
 „ voor zig had. — Dit bijten gaf mij kwaad
 „ vermoeden, ik joeg hem weg en hij verschool
 „ zig onder een ledige bedstede.

„ De katten liet ik toen vangen en verdrin-
 „ ken. Den volgende morgen was de hond niet
 „ te huis, het welk nooit anders gebeurde. en
 „ kort daar na kreeg ik berigt door iemand, welke
 „ wel een half uur gaans van mijn huis afwoonde,
 „ dat mijn hond dol was en zeer veel honden
 „ gebeten had. — Kort daar na kwam hij te
 „ huis. Ik liet hem vast leggen aan een ketting,
 „ om te zien wat toevallen zig verder mogten
 „ vertoonen: ondertuschen kende hij mij zeer
 „ wel en deed geen leed aan een spion, die naast
 „ hem stond en tegens hem blafte. Hij keek zeer
 „ verwoed, gevende intuschen wederom sterke
 „ blijken van de voorgemelden stimulus, en hoo-
 „ rende dat 'er niet verre van daan bij een boer
 „ een loopfche teef was, zo zond ik om dezelve

„ te

„ te hebben , ten einde te zien , op wat wijze
 „ hij zig daar bij zoude gedragen , in hoope ,
 „ dat hij zig misfchien met de teef zoude paaren.
 „ Maar ik konde de teef niet magtig worden ,
 „ men wist reeds dat mijn hond dol was. Spijs
 „ en drank weigerde hij , maar ik konde geen
 „ water-vrees in hem bemerken : en was ook dien
 „ zelfden morgen , zoo als mij berigt wierd , door
 „ de vaart gezwommen om een fchaap te bijten
 „ het welk naderhand dol is geworden.

„ Midlerwijl dat hij in de fchuur vast geke-
 „ tend zat , pafceerde een hen voor bij hem , op
 „ welke hij een fprong deed , haar vattende tus-
 „ fchen zijne pooten en verfcheurde ze tot zeer
 „ kleine ftukken.

„ Kort hierna , ik weet niet , raakte hy los ,
 „ het geen ons alle bevreest maakte , dog deed
 „ niemand leed , en kort daar na gaf ik order om
 „ hem dood te fchieten , 't welk in een ogenblik
 „ volbragt wierd. — Daar was uitwendig niets
 „ vreemds aan het lichhaam te zien , als alleen-
 „ lijk , was zijn tong geheel zwart. Ik liet hem
 „ diep onder de grond begraven.” „ Nu moest
 „ ik ” (zegt den Autheur verder) „ het oog wen-
 „ den op ons zelven , en in zonderheid op mijn
 „ Zoon.” (thans Practizerend Medicinæ Doctor
 te Groningen) „ die geweldig aangedaan was over
 „ de ontwijffelbaare blyken , dat de hond dol was
 „ geweest. Wij waaren beangst in de hoogsten graad
 edog

„edog het vertrouwen op het ons bekende middel
„ (waar van nader spreken zal in het vervolg)
„ stelde ons enigfints gerust, het matigde ten
„ minften onze vrees. ”

Den onbevooroordeelden en goedgunstigen leez-
zer van deze myne verhandeling zal het voorze-
ker niet ongepast oordeelen, dat hem myne beden-
king over deze evengemelde proeve, hier ter
plaatse mededeele.

Bovengemeld Windhondje van ons, een van
de fraaifte zoort, zeer vriendlijk en getrouw,
en om zijn aartigheid van ons alle zeer bemind,
wierd wel opgepast in eten en drinken, kwam
zelden buiten het huis dan onder opzigt van een
van ons alle, was gezond, tierig en onbeschadigt,
zo dat men niets aan hem vermerken konde,
als dat hy dikwyls een geweldige drift had om te
paaren, en hieraan niet kunnende voldaan wor-
den, word hij onverwagts in den voorgemelden
ftaat gebragt, om door zijn beet te veroorzaaken
dat het fchaap dol wierd, waar van de gebetene
honden bevrijd bleven, door het bekende mid-
del van hunne meesters toegediend. Waar-
aan kan men anders, volgens mijn gedagten, nu
toefchrijven, dat deze hond dol geworden is in-
dien graad als bovengemeld, en of fchoon nog
niet volkomen de water-vrees en nog ontzag voor
zijn Heer hebbende, door zijn beet, en speekzel
het welk in dien graad vergiftigd was, het fchaap
het

het raasfmet aan te brengen, in dier voegen, dat het zelve dol wierd; en wanneer de hond langer in het leven gebleven was, zelve waarschijnlijk tot den hoogste trap zoude dol geworden zijn, dan aan de ontaarting der vogten door overvloed van zaadvogt, waarmede dit dier behebt was, veroorzaakt? Voorzeker meen ik dat deze proeve een groote toelichting tot onze zaak toebrenge en dat wij niet tegens de gezonde reden oordeelen, wanneer wij denken, dat zulks meermalen aan honden van het manlijk geslacht, die geen wedergade kunnen vinden, kan overkomen.

Hebbende aangetoond met nedrige onderwerping aan het oordeel van den bescheiden lezer, en zo ik mene steunende op de reden van den algemene grondwet der natuur en noodwendige omstandigheden waar van herlevenen de gezondheid niet alleen van den mensch, maar van alle levendige schepzelen afhangt, de waarschijnlijkheid van mijn gevoelen omtrent de eerste algemene of oorspronkelijke oorzaak der honds-dolheid, egter niet door proefneemingen volkomen bevestigd, de welke, wanneer waar bevonden wierden, zouden kunnen verstreken, om te verminderen, zoo niet voor te komen, dat het geslacht der honden in het bijzonder, zo veelvuldig als gewoonlijk, door deeze vreeslijke ziekte aangetast wierde. — Neme ik, in de tweede plaats de vrijheid, om de waarheid van ons voorgestelde gevoelen ter toets

te brengen, de volgende punten tot onderwerp van onderzoeking voor te stellen

Eerstelijk. Als men eens een nauwkeurige aantekening hield van honden die geboren worden, of men niet een evenredig getal van honden en teeven zoude vinden.

Ten Tweeden. Of het niet zeer zeldzaam gebeurt, dat een hond van het manlyk geslacht, wanneer nog niet volwasen of geschikt tot de voortteeling dol word, zonder door een dolle hond of ander razend dier gebeten te zyn.

Ten Derden. Of dit toeval immer aan een hond overkomt, welke ter gepaste tyd gelegenheid heeft, zyn lust tot voortteeling te voldoen.

Ten Vierden. Of men honden van welk geslacht ook, zonder voorgaande besmetting heeft zien dol worden, wanneer over de tijd van paaren, of onvrugbaar geworden zijn.

Ten Vijfden. Of men hulp zoude kunnen toebrengen aan een hond, in wien de eerste beginzelen van dolligheid zig opdeden, door hem bij een loopfche teef te brengen.

Ten Laasten. Of men voorbeelden heeft, dat van die honden, welke van hondeverkopers ter voortteeling nagehouden worden om 'er winst mede te doen, zonder besmet te worden, dol geworden zyn. —

Ik weet zeer wel op deze voorgestelde manier de oorzaak van de Hondsdolheid te onderzoeken,

zeer

zeer bezwaarlijk, ja bijna onmogelijk zal geacht worden, ten minsten om zulks binnen een korten tijd te verrigten; egter wanneer door proefnemingen zoude kunnen bevestigd worden, dat de meeste en oorspronkelijke oorzaak der hons-dolheid kan toegeschreven worden aan den inbreuk der voorgemelde natuur wer, in het bijzonder, met het geslacht der honden plaats hebbende, zoude men zekere middelen bij der hand kunnen nemen, om de droevige gevolgen dezer ziekte voor te komen of te verminderen, door meer honden van het vrouwlijk geslacht in het leven te houden. En daar dit voor het Mensdom van het grootste belang zoude zijn, dunkt my was het zeer wenschelijk, dat een zeeraanzienelijke premie uitgelooft wierde aan die gene, welke binnen een bepaalde tijd, b: v: van vijf of zes jaaren, na genomene proefneemingen, het best aan bovengemelde articulen, beantwoorde. —

Hoe nieuw en vreemd ook deze mijne aanmerkingen aan veelen mogen voorkomen, en mischien veele verschillende critique aanmerkingen mogen gemaakt worden, over de algemene voorwaarden, waar van het leven en de gezondheid afhangen, niet alleen betreklijk den mensch, maar ook alle levendige dieren, van den zelfden schepper des geheel als, even als wij zelven geschapen: zo gelieve den geächten Lezer, ten bewijze van mijn voorgaande aanmerkingen met mij op

34 VERHANDELING.

te merken, het onderscheid tusfchen den hengst en een ruipaard, tusfchen een fier en een os, en verders tusfchen alle andere dieren als honden, katten, haanen &c., welke al of niet gecastreed zijn: indien wij zulks opmerkzaam beschouwen, moeten wij verbaast staan over het aanmerklijk en verwonderlijk onderscheid, welke'er plaats heeft, niet alleen bij de dieren, maar zelf bij de menschen, welke al of niet van de werktuiglijke deelen, tot de bereiding van het zaadvogt, ontdaan zijn, hoe hunne gehele aart verandert word, ontmant zijnde, worden zij geheel ontvrugtbaar, verwijfd, &c.

Bij den eunuch groeit de baart niet, het gehele lichaams gestel word zagter en wcker, meer gelyk aan dat van een vrouw, van een stoutmoedigen aart worden de gecastreerden zagtzinnig, hun stem zagter &c. en dit heeft in alle dieren mede plaats. — Wat een verschil tusfchen den kop van een hengst en ruipaard, en tusfchen den kop van een bul en een Os? wat verwonderlijk voorwaar en boven het bereik van ons verstand, om de geheime werkingen, waar door deze verandering, zo wel in mensch als in dier te weeg gebragt word, te kunnen uitleggen. Indien wy zulks opmerkzaam beschouwen, moeten wij noodwendig besluiten, dat het lichaam van het manlijk geslacht zo wel in mensch als dier, wanneer tot rijpheid gekomen, een onbegrijpelijke verandering ondergaat

gaat, even zo een dier, wanneer tot de staat van rijpheid of geschikt ter voortteeling, gekomen aan onbegrijpelijke veranderingen in zijn lichaams gestel onderworpen is.

En dat, wanneer het zaadvogt, daar het zelve zo een groote invloed op het lighaam heeft, niet ter behoorlijkertijd ontlast word, tot een regelmatig voortteeling volgens de regelen door den Almachtigen daar gesteld, wanneer dezelve de waereld en alle levendige dieren schiep, om reden van het verbreken dier natuur wet van God zelve ingesteld, ontaarten; van een ten wyzen einde geschikte, in een vergiftigen aart kan verandert worden, en daar alle de buisen des lichaams verening zamen hebben, even zo ook de vogten; dit gift aan alle de vogten kan medegedeelt worden, en dus het gehele lichaams gestel in zodanige wanorder brengen, dat door de beet van een dier, met dit gift, als bovengemeld behebt, de Hondsdolheid of watervrees aan eenig mensch of dier kan aangebragt worden.

Even zo nieuw als deze myne aanmerkingen aan veele mogen voorkoomen en tegenwerpingen onderhevig zyn, vertroost ik my, (gedenkende aan het motto van RICHARD STEELE, geplaatst boven het 484ste *Spectatoriaal Vertoog*, alwaar hij zegt. „ *No Mans abilities are so shining, as not to stand in need of a proper Opportunitij, a patron* „ *and even a Friend to recommend them to the*

„ *notice of the World.* ” Dat is. „ Geen men-
 „ schen bekwaamheden zijn zo aanmerkelijk
 „ uitblinkende in hun voorkomen, als dat dezelve
 „ niet zouden nodig hebben een gepaste gelegend-
 „ heid, een voorstander, ja zelfs een vriend, om
 „ dezelve ter kennisfe van de waereld aan te be-
 „ veelen.” Dat zulks mede plaats gehad heeft om-
 trent de uitvinding van de kinderpokjes in te en-
 ten, hoe veel tegenstrevingen dezelve heeft moe-
 ten lijden, dog door ervarenis bevonden, dat menig
 honderden en duizenden door deszelfs heijlzame
 uitwerking van de treurige gevolgen en den
 doodt, zo dikmaals aan deze ziekte, wanneer
 natuurlijk aangekomen, eigen, bevrijd zijn ge-
 bleven.

Alleenlijk door ervarenis zijn wij van deszelfs
 heijlzame uitwerking overtuigd geworden, en
 moeten ons in dezen onderwerpen aan de wet
 dezer kunstbewerking, als wij onzen plicht betrag-
 ten willen, om die gene te spaaren en te behou-
 den, die deze ziekte nog niet gehad hebben en
 dezelve aannemen, in dankbaarheid, als een ge-
 nadenrijke gave, welke aan den Goeddoende God
 behaagt heeft ten dien einde het menschdom mede
 te begunstigen; en dus zal ik mij geenzints geftoord
 agten, wanneer van enige van mijne leezers, deze
 mijne aanmerkingen niet in agt mogten genomen
 of verworpen worden, latende vrijwillig aan een
 ijder over dezelve te oordeelen als het hem be-
 haagt:

haagt: maar altoos mij verheugen, dat na mijn gering vermogen, enige uren, zo mogelijk ten nutte van mijn evenmensch besteed hebbe.

Zo deze mijne aanmerkingen voor een groot gedeelte aan ons oogmerk mogten voldoen, zoude zulks mede, volgens mijn gedagten kunnen aangemerkt worden als een onwaardeerbaar geschenk van God dat door dezelve zoude kunnen verhinderd worden, dat het geslagt der honden, niet zo dikmaals als gewoonlijk, aan deze vreesfelijke en gevaarlijke kwaal voor het Menschdom onderhevig was; en zoude strekken tot een allergrootst genoegen van hem, die in nedrige onderwerping de volgende woorden van LUDRETIVS, voor de laatste aanmerking van ijder onbevooroordeelt en onpartijdigen Lezer voordraagt. *teweten:*
 „ *Desine exterritus novitate ipsa, exspuere ex*
 „ *animorationem, sed magis a cuto judicio perpende,*
 „ *et si tibi vera videtur. Dede manus, aut si falsa*
 „ *est accingere Contra.*” Dat is „ Afgeschrikt door
 „ de nieuwigheid zelf, laat af, de reden uit uw
 „ gemoed te bannen, maar overweegt de zaak
 „ met een meer scherpzinnig oordeel, en indien
 „ dezelve uw met de waarheid overeenkomstig
 „ voorkomt, leent er uw hand toe, dog indien
 „ valsch omhelst dan het tegendeel.

En deze verhandeling eindigt met den inhoud van mijn eerste opgegeven motto van RICHARD

38 VERHANDELING.

STEELE, ziet Pag. 2 van mijn Verhandelingen
en in 't Hollandfch dus luid.

„ Geen mensch was immer zo volmaakt kundig in het beftier des levens, als niet aan te nemen nieuwe onderrigting door den tijd en ervaringis, ; in zo verre dat wij ons zelve onkundig vinden in dat geene wij ons verbeeldeden te verftaan, en oorzaak vinden te verwerpen, het gene wij dagten onze voornaamfte belang te zijn.

N A S C H R I F T.

Zeer gevoeglijk had met het einde van mijne verhandeling over den oorzaak der honds-dolheid van den waarden Leezer afscheid kunnen nemen, dog om reden dat pag 30 van een ons bekend middel tegen de geduchte gevolgen der dolle honds-beet gewag gemaakt, en daar van nader te zullen spreken, beloofd hebbe; zal den Lezer met mij, menende hier door deze mijne Verhandeling meer belangrijk te maken, het niet ongepast oordelen, dat in dit Naschrift, hem mededele 't aangehaalde middel, welke men waarlijk als een groot geschenk van den Almachtigen mag aanmerken. De bereiding en gebruik daar van is, als volgt:

BEREIDING. Neemt drie doiren van hoender eijeren en drie halve eijerschaalen vol olijven of salade olij, doet het te zamen in een koekepan op een matig vuur, roert het gestadig met een mes wel onder een, en laat het te zamen zolang braden, dat het door gestadig roeren een egale massa word als een Conferf. Het vervuld als dan een groote Coffij kop.

HET GEBRUIK VAN HET ZELVE IS AL-
 dus- Die gebeten is, moet (binnen de negen
 dagen na den beet,) deeze dosis of gifte twee
 agtereenvolgende dagen innemen, zig tevens ont-
 houdende van alle spijs en drank (hoegenaamd)
 zes uren voor het innemen des middels, als
 mede zes uren na dat het zelve ingenomen is,
 en onderwijl word de Wonde negen dagen lang,
 tweemaal daags met een pennetje van vuurenhout
 opengekrabt en telkens verbonden met een wei-
 nig van dit middel daar toe bereid. Maar iemand,
 welke met zodanigen hond alleenlijk heeft omge-
 gaan, hem gecaresfeerd heeft of daar van gelikt
 is geworden, neemt tot voorbehoeding dit mid-
 del maar eenmaal in. —

Een dier van wat soort ook, dat gebeten is
 neemt twee agtereenvolgende dagen, telkens een
 dubbelde dosis, vastende mede voor en na het in-
 nemen des middels zes uren.

Zie daar waarde Leezer! een middel eenvou-
 dig, altoos genoegzaam bij der hand om te krij-
 gen, en van een ijder gemakkelijk kan bereid wor-
 den, en dus volgens mijn gedagten van meerder
 waarde, dan enig ander middel van groter omflag
 en bezwaarlijker te verkrijgen.

Hoe eenvoudig ook dit bovengemelde middel
 aan-veele voorgekomen en weinig alhier in Hol-
 land in aanmerking genomen is, na dat mijn va-
 der zaliger het zelve in den Jaare 1782 aan het

Genees-

Geneeskundig Genootschap medegedeelt had, zulks duidelijk bemerkt hebbende, heb mij verplicht gevonden, om 't zelve op nieuws ten nutte van het algemeen bekend te maken, zo als gedaan hebbe, aan den Heeren schryveren der nieuwe Vaderlandsche Letteroeffeningen (a) in den Jaare 1790 onder den titul van MIDDEL, ALHOEWEL EENVOUDIG IN ZYN VOORKOMEN, EGTER PROEFONDERVINDELIJK ZEER VERMOGEND BEVONDEN TEGEN DE GE- DUGTE GEVOLGEN VAN DEN DOLLEN- HONDS-BEET, OF DE WATERVREES, OF NIEUW BEKEND GEMAAKT. En op het vol- gende Jaar 1791, medegedeeld aan den Heer Ur- ban, schrijver van the Gentlemans Magazine, on- der den volgende titul. A REMEDIJ SIMPLE IN ITS FIRST APPEARANCE, YET FOUND BIJ EXPERIMENT NOT ONLIJ TO BE VERIJ EFFICACIOUS, BUT EVEN INFALLIBLE, IF EARLY APPLIED, AGAINST THE TRE- MENDOUS CONSEQUENCES OF THE BITE OF A MAD DOG, MADE PUBLIC FOR THE COMMON BENEFIT OF MANKIND, dat is. *Een Geneesmiddel eenvoudig in deszelfs eerste voor- komen, dog door proefondervinding niet alleen zeer vermogend, maar zelf onfeilbaar bevonden tegen* de

(a) Ziet Mengelwerk 5de deel N°. 9 pag. 371, te Amster- dam bij A. van der Kroe en J. Titema, 1791.

de vreeslijke gevolgen van den dollenhonds-beet, bekend gemaakt ten algemene nutte van het menschelijk geslacht. (b) In beider verhandelingen over dit middel heb deszelfs vermogen zo wel in mensch, als dier met bijzondere proeven bevestigd, en bijzonder daarin in het vermogen van den olijven olij, op zig zelven genomen, tegen de gevolgen van den Adderbeet en andere venijnige dieren, zo veel in mijn vermogen was betoogd.

Ter meerder aanbeveling van bovengemeld middel, kan niet nalaten den lezer hier mede te deelen den volgende brief, zo wel in het Engelsch, als in het Hollandsch.

„ Mr. URBAN!

„ *Attached to the study of Medicine from my*
 „ *earliest years, it is with infinite satisfaction,*
 „ *I observe that some of your ingenious and benevo-*
 „ *lent correspondents have lately come forward with*
 „ *hints and recipes for the prevention and cure of*
 „ *that most dreadful of all maladies, canine mad-*
 „ *ness. I have long been of opinion, that all ani-*
 „ *mal poisons operate nearly in a similar manner,*
 „ *though the effects they produce, may be vastly*
 „ *different, and knowing that olive oil has been*
 „ *pro-*

(b) Ziet the Gentlemans Magazine for October 1791, pag. 913.

„ proved to be a specific for the bite of a viper, by
 „ a parity of reasoning, I have ever concluded,
 „ that it must be the only certain antidote for the
 „ bite of a mad dog &c.

„ This I have suggested to several medical men
 „ and others, at different times, with little suc-
 „ cess I own, because the most obvious things are
 „ generally the least regarded; and never having
 „ had an opportunity of trying the full extent of
 „ this remedy my self, I should have felt much dis-
 „ fidence in announcing it to the Public, had not
 „ Q. X. pag. 43 informed us, that he is assured
 „ oil has effected a complete cure even after the hy-
 „ drophia had got to a considerable height, by giving
 „ it internally and rubbing the body with it. This
 „ is what I always flattered my self with, would
 „ be the case; and without obtruding Theory on
 „ your Readers, when it can be confirmed by Prac-
 „ tice, I cordially unite, with. Q. X. in Requesting
 „ the Physician, who prescribed the oil and who
 „ had the happiness to witness its beneficial effects,
 „ would oblige the world with a full account of
 „ the process. If I am, even in the humblest de-
 „ gree instrumental in obtaining this favour, or of
 „ calling the attention of the faculty to the investi-
 „ gation of the specific proposed I shall esteem my
 „ self a benefactor of mankind. „

„ Yours &c. MORVA.

P. S.

„ P. S. I think the Dutch specific valuable
 „ from the oil it contains. The beetles &c. are use-
 „ less. Nature acts on the simplest plan, A far-
 „ rago of medicines may impede, but seldom for-
 „ wards her operation to relieve.” (a)

In het Hollands luid den brief als volgt.

Mijn Heer URBAN!

Van mijne vroegste Jaaren af genegenheid gehad hebbende voor de beoeffening der geneeskunde, verstrekt het mij tot een oneindig genoeg, ge- waar te worden, dat eenige van uwe verstandige en goedgunstige Correspondenten onlangs voor den dag gekomen zijn met aanwijzingen en voorschriften ter voorkoming en genezing van die allervreeslijkste der kwalen, ik meen de Hondsdolheid. — Reeds voor lang ben van gevoelen geweest, dat alle dieren vergiften ten naastenbij op een gelijke manier werken, niettegenstaande de uitwerkingen welke zij kunnen voortbrengen zeer verschillend mogen zijn, en wetende dat den olijven olij bewezen is een specifisch middel te zijn tegen den Adderbeet; door een gelijkheid van redenkaveling, heb ik altijd van gedagten geweest, dat het zelve het eenige tegengift moest zijn tegen den dulle hondsbeet. — Dit heb ik op verschillende gelegedheden aan ver- scheiden

(c) Gentlemans Magazine for February 1792, pag. 134.

scheiden Geneesheeren en anderen voorgedragen
dog met een geringen goeden uitslag.

Ik beken om dat de minst schitterende dingen
in het algemeen het minst in aanmerking komen;
en nimmer geen gelegendheid gehad hebbende,
zelf in perzoon, de uitgebreidheid van dit mid-
del te beproeven, zo zoude voor mij zelven zeer
twijffelmoedig geweest zijn, om het zelve aan het
algemeen bekend, te maken, had Q X pag. 43 ons
niet onderrigt. „ dat hij verzekerd is, dat den
„ olij een volkomen genezing te weeg gebragt
„ heeft ja zelf, na dat de watervrees tot een ver-
„ schrikkelijke hoogte gekomen was, door dezel-
„ ve inwendig in te geven en het lichaam daar-
„ mede te wrijven.” Dit is het gene, het welk mij
altoos mede gevlcid hebbe, de zaak te zullen af-
doen; en zonder te willen aandringen tegen de be-
spiegeling van uwe Leezers, wanneer het zelve
konde bewezen worden door de beoeffening,
verenig ik mij hartlijk met Q X, in te verzoeken,
*dat den Geneesheer, welke den olij voorschreef, en
het geluk had om getuigen te zijn van deszelfs heijl-
zame uitwerkingen, dat dezelve de waereld zeer ver-
plichten zoude met een volkomen berigt te geven van
deszelfs uitkomst, zo ik, ja zelf, in den nedrigsten
graad mogte behulpzaam zijn, om dezen gunst te
erlangen, of den aandagt der Faculteit tot onder-
zoek van het voorgestelde specifieu uit te nodigen,*
zal

zal mij zelven beschouwen als een weldoender van het menschedom.

U Wel-Ed: &c. MORVA.

P: S: Ik denk dat het Hollandsch specifiek waar- dig kan gekeurd worden alleen om den olij, dewel- ke het zelve in zig bevat. — De meijkevers &c. (ziende op een middel uit meijkevers en honing bestaande, geplaatst in the Magazine for Novem- ber. 1791) zijn nutteloos. De natuur werkt vol- gens het eenvoudigste plan. Een groot toefstel van Geneesmiddelen kan wel hinderlijk zijn, maar zeldzaam bevorderen de uitwerking tot verligting.

Om reden dat den bovengemelde brief van Morva blijken geeft van den olijven olij zijn groot vermogen tegen de beetten of stekingen van venij- nige dieren, heb dezelve goedgevonden hier ter plaats den Lezer mede te deelen, voor zo verre mij bewust is, kan niet verzekeren dat den olij- ven olie op zich zelven, een genezing aangebragt heeft aan iemand welke reeds den Watervrees had (dog kan en wil zulks niet tegenspreken, daar wy verplicht zyn aan de ondervinding, als de beste leermeester ons te onderwerpen) dog dat den olij alleen in staat is om de gevolgen van den Adderbeet weg te nemen. vind men bewe- zen in 't veertigste deel der Philosophical Transac- tions pag. 152, te weten: Een man, genaamd William Oliver, een addervanger te Bath begaf hem zelf bij het Geneeskundig Collegie te Lon- don,

don, en bood aan een proeve te geven in eigen perzoon, om te bewijzen, dat den eenvoudigen olijven olij het vermogen had om de gevolgen van den beet van een adder (dit was voorzeker iets nieuws, daar men meende, dat dezelve alleen konde genezen worden door den adder olij, of olij waarin een adder dood geloopt was) weg te nemen: de aanbieding wierd door de Heeren van de Faculteit aangenomen, met een belofte van, na de proeve voldaan had, hem te zullen schenken een præmie van 50 pond sterlings zynde vijf honderd en vyftig Gulden Hollands geld.

De man, welke nabij zeventig Jaar oud was, met zijn vrouw verzeld, kwam op den bestemden dag, zijnde den eersten Junij 1734. Hij liet zig bijten of steeken van den adder, welke ten dien einde medegebragt was, in de hand en duim, in tegenwoordigheid van verscheiden Heeren. Het vergift een weinig daarna begon werkzaam te worden; zijn hand, duim en andere deelen des lichaams, zag men opzwellen tot die hoogte, dat om zijne klederen uit te krijgen men verpligt was de naden los te tornen, waarop zijn vrouw vrijheid gegeven wierd om de genezing te vervullen, zij maakte een goede hoeveelheid olijven olie warm, en wreef daar mede aanhoudende de aangedane, en opgezwollen deelen, (in tuschenpozingen nam hij ook een lepel vol olij in) tot dat de zwelling en andere toevallen zig zo zeer verminderden, dat

dat zij wist dat de kragt van het vergift te onder gebracht was. Hij wierd op een bed, voor hem ten dien einde gereed en warm gemaakt, gelegd, hij viel in een zagte slaap verzeld met een ruime uitwazeming. Na verloop van een uur of zes was hij zeer wel, en na dat hij iets tot verkwikking genomen had, nam hij, tot verwondering van alle de Heeren tegenwoordig, zeer wel te vreden met zijne beloning, zijn afscheid en keerde met zijn huisvrouw na zijn woonplaats terug. En kan zulks bewijzen genoegzaam bij eigen ondervinding, door 't volgende geval, welke men in de Letteroeffening aangehaald kan vinden, en nog zeer wel in mijn geheugen, te weten.

In den Jaare 1764. in den zomer wierd mijn Vader zaliger ontboden ten huize van eene Cornelis Blink, Jongman omtrent 30 Jaaren oud, de zelve was in het veld geweest in de veenen, en aldaar door een adder gestoken, had ruim twee uren in groote smerte doorgebracht om te huis te komen; de beene waren zeer opgezwollen, den lijder was onrustig, dorstig, benauwd, koortzig en zeer pijnlijk.

Op mijn Vaders order wierd aanstonds olijven olij warm gemaakt, en daar mede aanhoudend de opgezwollene deelen gesmeerd; men zag de toevallen en zwelling na eenigen tijd met smeren aangehouden te hebben, verminderen, en nu men
in

in vertrouwen was, dat het venijn zijn kragt benomen ware, wierd den Lijder in een warm gemaakt bed gelegd; kreeg een verkwiklijken slaap en sterke uitwazeming, het gewenschte gevolg was, dat de Lijder, den volgenden of anderen dag, zijne bezigheden konde waarnemen, en naderhand gezond gebleven is.

Naderhand heeft mijn Vader, aan verscheidene, die na het veld en in de veenen moesten gaan aangeraden, om tot een voorbehoedmiddel een vlesje olij mede te nemen, ten einde, in gevalle, zij door een adder mogten gestoken worden, het zelve bij der hand te hebben, om aanstonds gebruik van te kunnen maken, het welk bij die gene, die van dezen raad gebruik gemaakt hebben, een goede uitwerking had; want die gene, welke dadelijk na den ontvangene steek, de olij aanbragten, wierden van deszelfs gevolgen bevrijd, en zeiden op de aanbrenging der olij, een brandende pijn gevoeld te hebben, dog die binnen korten tijd ophield; zo dat zij vervolgens gezond te huis gekomen zijn.

Wanneer men in aanmerking neemt, dat den olijven olij tot een specifiek of eigenaartig middel tot een tegengift van alle flekingen der venijnige dieren kan strekken, zal de goedgunstige lezer, met minder verwondering, het gemelde middel tegen de geduchte gevolgen van den dollen honds beet kunnen aanzien.

D

Om

Om kort te gaan het bovengemelde middel uit olijven olie en doiren van eijeren alleen bestaande, wanneer op voorschreve manier bereid en in behoorlijke tijd volgens opgave toegedient is mij een reeks van 25 en meer Jaaren bekend geweest, en ben verzekerd dat honderd en meer, zo wel menschen als dieren daar door, tegen de gevolgen van den dollen honds-beet zijn bevrijd gebleven. Hier ter plaatse zal het den Lezer niet onaangenaam zijn, dat daar die genen welke deze verhandeling komen te lezen de letteroeffening niet in handen krijgen, enige aanmerkelijke proeven van het vermogen van dit middel mededeelte. In de maand Maij. 1765 toen 18 Jaar oud, van de Wildervank een reis doende na London om mijn aldaar zijnde Famille een bezoek te geven, dus Amsterdamsch moetende passeren, en en mij aldaar enige dagen ophoudende, op den binnen Amstel op een voormiddag komende, voor een zeker huis aldaar een menigte menschen zag staan; na de reden daar van gevraagd hebbende, kreeg ik ten antwoord, ach! daar is een man in dat huis, die een vrouw heeft met drie kinderen, wat is dat ongelukkig, die is van een dolle hond gebeten, mijn blijdschap was groot, verzekerd van mijn middel, drong door, in het huis komende, vond alle bedroefd en schreiende, man vrouw en kinderen, 't welk voorwaar een aandoenlijk Schouwspel was. Ik schreef hun het middel en deszelfs gebruik voor, verzekerde hun, wanneer
mijn

mijn raad in agt genomen wierd er geen gevaar bij was en de man gezond zoude blijven, dat zij God danken mogten, dat ik juist ter dezer tijd hun huis voorbij kwam; na hun nogmaals aangemaand te hebben van het zelve gebruik te maken; ging ik weg, met belofte, dat wanneer ik in mijne terug reize wederom Amsterdam pasfeerde, hun een bezoek zoude geven, om na des mans welstand te vernemen, volgens mijn belofte deed ik zulks, wanneer ik een vierendeel Jaars naderhand in het laatst van Augustus wederom te Amsterdam kwam; tot mijn groot genoegen wierd ik zeer vriendelijk van die lieden bedankt, dat die man uit dit groot gevaar gered had, vond alles zeer wel, dus nam ik zeer voldaan over deze mijne proeve afscheid van hun.

Een proeve in twee honden met een allergewenschten uitflag genomen, zal ik hier bijvoegen, en is als volgt:

In het begin van den Jare 1787 den 8 January, kwam de Heer van der Piepen, van zijn twee honden verzeld, des voordemiddags te huis. In huis willende gaan, kwam een kleine hond de stoep op, welke eerst den eenen hond zeer woedend beet; de andere zocht zig door de vlugt te bergen, dog wierd mede zo hevig in zijn oor gebeten, dat er een stukje uitgerukt wierd; vervolgens zag de Heer van der Piepen, dat het zelfde

D 2

hondje

hondje een kleinen hond van zijn Buurman beet, als ook nog een hond die voorbij liep.

De Heer van der Piepen (in de Apotheek van den Heer J. Stook, in leven beroemd Medicinæ Doctor alhier) dit geval aan zijn Patroon verhalende, en het bekend wordende, dat er een dol hondje in die buurt geweest was, ook de waarheid hiervan nader bevestigd wordende, wilde die Heer, om alle gevaar voor te komen, die beide honden, waar hij anders veel van hield laten doodschieten: dog hier toe konde de Heer van der Piepen niet besluiten; zig herinnerende in Servandis Civibus gelezen te hebben van een middel tegen de gevolgen van den dollen hondsbeet, vond het zelve in bovengemelde zevende deel, en haalde zijn Patroon over om met dit middel een proef te neemen.

Daar op wierden de honden ijder afzonderlijk aan een keten wel verzekerd vastgemaakt, en het bovengemelde middel van olij en eijeren op voorschrevene wijze toegediend, en het gevolg is hier van geweest, dat de beide honden van dolheid bevrijd en volmaakt gezond zijn gebleven.

De zonderlinge uitwerking van dit middel op die honden is geweest, dat de honden zo sterk door de huid zweetteden, dat hunne hokken van binnen er mede beslagen wierden, en zo kleverig waren, dat men moeite had het zelve er af te boenen: de reuk of lugt die de honden van zig ga-

gaven, was zo sterk, heeft de Heer Stroom mij verhaald, dat zijn Wel-Ed: maar voor een korten tijd, in het vertrek daar dezelve waaren, konde vertoeven; ook hebbende honden bijna alle haren verlooren, welke egter wederom allengskens aangegroeid zijn. — Hier uit dunkt mij, kan de geachte Leezer duidelijk opmerken, dat dit middel een sterk vermogen heeft, daar het zelve deze honden door den huid, (anders niet natuurlijk aan deze dieren eigen) deed zweten, en dat het zweet zo scherp geweest is, om het hair van de zelve te doen uitvallen. — Dat de kleine hond, welke de honden van den Heer van der Piepen gebeten heeft, dol geweest is, strekt tot bewijs, vermits de Buurmans hond, welke (na, enige korte dagen, gebeten geweest te zijn) uit voorzorg opgesloten was, tekenen van dolheid gegeven heeft, en om die reden dood gemaakt is. —

Dat het bovengemelde middel, uit olij en eijeren bestaande, groote kragt bezit, (ja zelf wanneer de de watervrees tegenwoordig is,) dog egter niet voldoende bevonden zij, om den lijder te herstellen en van den dood te bevrijden: blijkt nit de twee voorbeelden, door mijn Vader zal: in zijne aanmerkingen over de honds-dolheid pag. 557 en 558 aangehaald. Alwaar den Autheur zegt. „ Maar om door de ondervinding althans de „ groote kragt van dit middel aan te toonen, „ zal ik twee voorbeelden bijbrengen, mij voor

veele Jaaren medegedeeld door den Wel Ed:
„ zeer Geleerden Heer C. Eb. MULLER, wel-
„ eer beroemd Medicus te Amsterdam.

„ Het eene was een man buiten de Zaagmo-
„ lens Poort, en de andere een man buiten de
„ Raampoort, dog verschillende in Jaaren. Deze
„ beiden waren zeer onpasfelelijk, maar zonder
„ te weten wat hun fcheelde. De vrouw zeide
„ aan den Doctor mijn man kan niet drinken,
„ het fcheelt hem in de keel enz. De Heer
„ MULLER liet een bierglas met fchoon water
„ brengen, en bood het den man aan, waarop
„ dezelve fterke convulfien (ftuiptrekkingen) kreeg,
„ het welk den Heer MULLER terftond teken-
„ nen gaf, dat die man de water-vrees reedshad,
„ en van een dollen hond gebeten was, het welk
„ hij ook aan de vrouw te verftaan gaf, die daar
„ op met grote ontfteltenis antwoorde, dat is waar,
„ dog wij wisten niet dat het dier dol was, het was
„ maar een klein hondje; en het was gefchied voor
„ bijna zes weeken. Hierop nam de Doctor zelfs
„ de moeite om het middel, welke hem bekend
„ was, te bereiden, om zeker te zijn van de eerfte
„ proeve. Het was nu de derde dag der Hijdrop-
„ hobie of watervrees. De man nam het zelve
„ in zonder veel moeite. en ziet, een zeer korten
„ tijd daar na eifchte hij drinken, en dronk rij-
„ kelijk, meer dan een pint zuiver water, uit
„ een ruimen melkpot met het groot' e genoegen en
ge-

„ gemak en betuiging van een onbeschrijfelijke
„ geneugte. Een half uur daarna begon hij over-
„ vloedig te braken, alles zwart, als geronnen
„ bloed, daarna wederom tot dat zijn dorst ge-
„ lescht was, en gaf, zes of zeven uren daarna
„ den geest.

„ Meest op dezelfde wijze (om niet te lang te
„ zijn) liep het af met het tweede geval, alwaar
„ insgelijks, voort na het gebruik van het Mid-
„ del, de watervrees cesfeerde: (ophield) maar
„ ook die lijder begon even eens die zwarte stoffe
„ te braaken, bleef aanhoudend drinken met ge-
„ mak en vermaak; maar stierf niet te min den
„ volgenden dag.”

Offchoon deze laatst genoemde Lijders, niet hersteld en van den dood konden bevrijd worden, moet men, na mijn gedagten, zig egter zeer verwonderen, dat dit Middel zo veel uitwerking had, om hun, kort na het gebruik van het zelve, de watervrees te benemen, en zij dus met groot genoegen hunne groote dorst konden lesschen. En is het niet nog een groote zaak, om zodanig een Lijder, die onbeschrijfelijk geneugte, van te kunnen drinken, te verschaffen? En daar dit middel kan dienen, om den Patient, reeds de watervrees hebbende, van dezelve te kunnen ontheffen, dunkt mij, kan men hier uit, als uit de te vooren aangehaalde proeven van dit middel, met grond van reden op de heilzame werking van het zelve ver-
trou-

trouwen stellen; zo dat men van het zelve, indien het van Mensch of Dier, kort na den beet, behoorlijk bereid, als bovengemeld is, gebruikt word, onder Gods zegen de heilzaamste uitwerking verwagten kan en mag. — Zoude den waarden Lezer hier van meerder aanmerkelijke proeven kunnen mededelen indien nodig oordeelde: edog om deszelfs gedult niet langer te vermoeijen. Zo eindigt dit naschrift met de zinspreuk van den onsterflijke BOERHAAVE.

HET EENVOUDIGE IS HET ZEGEL
DER WAARHEID.

D R U K F E I L E N.

Bladzyde 3 Regel 13 staat, laatste Woensdag in April 1793.
— — — moet zyn, laatste Woensdag in April 1790.

Bladzyde 12 Nota (c) staat, LOOF, moet zyn, LOOFF.

Bladzyde 16 Regel 27 staat, het regelmatige drukking,
— — — moet zyn, een regelmatige drukking.

くろ

